

OLY HARBIY TA'LIM MUASSASALARI KURSANTLARI BILAN NEYROPEDAGOGIKA MUAMMOLARINI MUSTAQIL TA'LIM JARAYONIDA O'RGANISHNI TASHKILLASHTIRISH

Lotipov Lochinbek Abdulxamidovich

O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi boshqarma boshlig'i

ANNOTATSIYA

Maqolada neyropedagogika muammolarini neyrota'limda an'anaviy va zamonaviy yondashuvlar nuqtai nazaridan o'rganish uchun kursantlarning mustaqil ta'limini tashkil etish zarurligi ko'rib chiqiladi, shaxsning kognitiv qobiliyatlarini diagnostika qilishda kompleks yondashuv zarurligi ko'rsatilgan, insonning kognitiv jarayonlarini takomillashtirishda hissiyotlarning roli ochib berilgan.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, kursantlar, ta'lim, neyrota'lim, neyropedagogika, axborot kommunikatsiya texnologiyalari, axborot tizimlari.

Kursantlarning mustaqil ta'limini tashkil etish muammosining dolzarbligi neyropedagogika muammolarini o'rganish jarayonida oliy harbiy ta'lim muassasalari axborot oqimi sharoitida ta'lim sifatini oshirish, shaxsning sog'ligini saqlash zarurati, shuningdek, kursantlarning mustaqil ishlashi uchun soatlarni ko'paytirish tendentsiyasi bilan bog'liq. Kursantlarning neyropedagogika muammolarini o'rganish zarurati neyropedagogika neyroanomiya, neyropsixologiya, psixologiya, pedagogika va boshqa fanlar bo'yicha bilimlarni sintez qilishi bilan bog'liq. Neyrota'lim - bu psixologiya, pedagogika, bosh miyaning ishi haqidagi bilimlarni birlashtirgan fanlararo soha. Referat, ma'ruza, insho, kursantlar neyrota'lim pedagogika, psixologiya, nevrologiya, kibernetikaning klassik asoslariga tayanganligini, ta'limga individual, ta'lim oluvchiga yo'naltirilgan yondashuvni aks ettirishini ko'rsatib, aniq fanlarning o'zaro aloqadorligiga aniq misollar keltiradi. V. G. Stepanov ta'kidlaganidek, "neyropedagogika klassik (an'anaviy) pedagogikaning eng yuqori, zamonaviy bosqichi bo'lib, u keyingisining yutuqlarini hisobga oladi, uning eng samarali usullari va shakllarini tanlaydi, takomillashtiradi va rivojlantiradi, yangi, yanada samaraliroq va muvaffaqiyatli o'qiyotgan ta'lim oluvchilarni yanada ko'proq qamrab oladi va taklif qiladi". [1]. A. V. Tsvetkov neyropedagogikaning samarali o'rganishga hissa qo'shadigan qonuniyatlarini tahlil qildi [2]. Ta'lim oluvchilar neyropedagogika va klassik pedagogika qonunlarini qiyosiy tahlil qiladilar, ularni muayyan o'quv vaziyatlari bilan bog'liq holda ko'rsatadilar. Neyropedagogika didaktik tamoyillar, shakllar, usullar, texnikalar, texnologiyalardan foydalanadi, ichki

va tashqi ta'lim omillarini hisobga olish, o'rganishda muvaffaqiyat yaratish zarurati, klassik pedagogikada ishlab chiqilgan o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim, diagnostika usullarining ahamiyatini ko'rsatadi. Shu bilan birga, bosh miyaning siri ko'p jihatdan to'liq o'rganilmagan va bu nafaqat pedagogika, balki nevrologiya muammosi. MM. Jasimov "Hozirgi ta'lim tizimi qisman inqirozga yuz tutdi, chunki pedagogika fani "qora quti" sindromidan oshib ketmagan va nevrologiya yutuqlariga asoslanmagan" [3, 109-b.]. Shuning uchun, ta'lim va tarbiya jarayonida miya faoliyatiga zarar bermaslik uchun faqat yaxshi o'rganilgan, fanda taqdim etilgan ishonchli faktlar va yutuqlarga tayanish mumkin. Samarali ta'lim traektoriyasini aniqlash uchun insonning kognitiv qobiliyatlarini diagnostika qilish har tomonlama bo'lishi va turli jihatlariga ta'sir qilishi kerak.

Neyropedagogika muammolarini mustaqil ta'lim jarayonida o'rganish zarurati, shuningdek, hozirgi vaqtda neyrota'lim tamoyillariga asoslangan o'quv platformalarining mavjudligi, o'qituvchilar va ota-onalar uchun neyrota'lim muammolari bo'yicha keng qamrovli adabiyotlar mavjudligi bilan izohlanadi (1, 2, 3, 4, 5). Shuningdek, ta'lim va tarbiya jarayoniga neyropedagogika muammolari nuqtai nazaridan yangicha qarash, o'qitish va tarbiyalashda an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarni neyropedagogika nuqtai nazaridan tahlil qilish zarur.

METODOLOGIYA VA TADQIQOT USULLARI

hodisa va jarayonlarni, ularning o'zaro bog'liqligi va o'zaro bog'liqligida ko'rib chiqadigan tizimli yondashuv; o'rganilayotgan muammoni nazariy tahlil qilish, tadqiqot mavzusi bo'yicha adabiyotlarni tahlil qilish, kuzatish, neyrota'lim muammosiga turli yondashuvlarni qiyosiy tahlil qilish, neyrota'lim sohasidagi pedagogik tajribani tahlil qilish.

Tadqiqot natijalari va ularni muhokama qilish. Klassik pedagogikani o'rganishda kursantlarga klassik pedagogika va neyropedagogikaga xos bo'lgan umumiy va xususiy narsalarni aniqlash vazifasi beriladi. Klassik pedagogika va neyropedagogika asosiy tamoyillarga asoslanadi: tabiiy muvofiqlik va madaniy muvofiqlik. Axborot jamiyatiga kelsak, tabiatga muvofiqlik tamoyili shaxsning individual xususiyatlaridan kelib chiqqan holda har tomonlama rivojlanish jarayonini takomillashtirishda axborot texnologiyalarining rolini oshirishni anglatadi. Madaniy muvofiqlik printsiplari - bu shaxs rivojlanayotgan jamiyat madaniyatining joyi, vaqt va rivojlanish darajasining xususiyatlari to'g'risida ma'lumot olish va tahlil qilish, shuningdek, uning axborot madaniyati darajasini hisobga olish. Axborot texnologiyalaridan foydalanish kontekstida ta'limni hayot va amaliyot bilan bog'lashning didaktik printsiplari alohida ahamiyatga ega, chunki ta'lim nafaqat "virtual haqiqat" rejimida, ma'lumot qidirishda, balki atrofdagi voqelik ob'ektlari va hodisalaridan foydalanish, nazariy qoidalarni amaliyotda, real sharoitlarda qo'llash orqali ham amalga oshirilishi kerak. Turli xil,

qarama-qarshi ma'lumotlarni olish jarayonida uni qayta ishlash, tahlil qilish va sharhlash usullarini o'zlashtirish muhimdir.

Kursantlar, shuningdek, klassik pedagogika va neyropedagogika mashg'ulotlarida ijobiy hissiy muhitni yaratish muhimligini ta'kidlaydilar, ular Ya.A.Komenskiy, J.J.Russo, I.G.Pestalozsining ta'lim oluvchilar uchun jismoniy jazoni bekor qilish, ishontirish, ta'lim oluvchilarga shaxsiy mehr-muruvvat va namuna ko'rsatish zarurligi to'g'risidagi bayonotlarini keltiradilar. U klassik pedagogika va neyropedagogikani hissiy ta'lim usullarini, his-tuyg'ular xotira bilan chambarchas bog'liq bo'lganda, shuningdek, rasmlar, video ketma-ketliklardan foydalangan holda turli usullar, usullar, o'qitish texnologiyalaridan foydalanish zarurati bilan birlashtiradi. Ya.A.Komenskiy tomonidan shakllantirilgan "didaktikaning oltin qoidasi" vizualizatsiyadan foydalanishni taqozo etadi. Oshkoralik printsipli klassik pedagogika va neyropedagogikada qo'llaniladi.

Zamonaviy ta'limning bosqichlarida turli xil ta'lim platformalaridan foydalaniladi. Kursantlar ta'lim platformalarining imkoniyatlarini neyropedagogika tamoyillari nuqtai nazaridan tahlil qiladilar, neyrota'lim xususiyatlarining afzalliklari va kamchiliklarini qayd etadilar. Ba'zi platformalarda taklif qilingan kognitiv qobiliyatlarning diagnostikasi bir tomonlama bo'lmasligi kerak, insonning antropologik xususiyatlarining xilma-xilligini hisobga olish kerak. Masalan, ma'lum bir holatda, odam test emas, balki assotsiativ yoki kvant fikrlashni rivojlantirishi mumkin, bu esa keyingi ta'lim dasturini moslashtirishni talab qiladi. Intellektual qobiliyatlarning diagnostikasi uning shaxsning boshqa jihatlari bilan aloqasi nuqtai nazaridan amalga oshirilishi kerak. Maktablarda neyrota'limning etakchisi bo'lgan "Cognifit" onlayn ta'lim platformasi misolida kursantlar uning ahamiyati, ta'lim oluvchilarning fanlar bo'yicha bilimlarni o'zlashtirmaslikni nevrologik sabablarini aniqlash, individual miya mashg'ulotlari yordamida ularning neyrokognitiv funksiyalarini tiklashga yordam berish orqali afzalliklarini o'rganishadi. Kognitiv test natijalarini o'tkazish va tahlil qilish, agar kursant test emas, balki fikrlashning boshqa turi (masalan, assotsiativ, obrazli) hukmronlik qilsa, muhokamaga sabab bo'ladi. Kursantlar shaxsning kognitiv qobiliyatlarini diagnostika qilish, shu jumladan ta'lim oluvchilarning aqliy faoliyati mahsulotlarini tahlil qilish uchun kompleks yondashuv zarur degan xulosaga kelishadi.

N. P. Bexterevaning ta'kidlashicha, "miya fiziologiyasidagi taraqqiyot ilmiy-texnikaviy inqilob davrida pedagogik jarayonni to'g'ri tashkil etish uchun zarurdir" [6, p. 3]. Shu bilan birga, savol tug'ilishi tabiiy: "Agar inson miyasiga yuk katta tezlik bilan ortib boraversa, nima bo'ladi? O'zini saqlash va o'zini o'zi himoya qilish mexanizmlari bormi?"

Kursantlar tomonidan N. P. Bexterevaning ilmiy ishlari bilan tanishganidan so'ng

axborot texnologiyalari asrida pedagogik jarayonni qanday qilib to'g'ri tashkil etish, miyaga ruxsat etilgan yuklama kuchayib ketmasligi, uning funksiyalari buzilmasligi; miyaning o'zini o'zi saqlash va o'zini o'zi himoya qilish mexanizmlari qanday, misollar keltiring; Tananing qanday dam olish va tiklanish usullarini qo'llayotganingizni tahlil qiling.

N. P. Bekhterevaning fikriga ko'ra, hissiyotlar inson miyasining faoliyatiga eng muhim ta'sir ko'rsatadi. E. Kastrubinning ta'kidlashicha, "salbiy his-tuyg'ular, tashvish paydo bo'lishi, "erkin hrakatlanuvchi tashvish" miyaning "energiya muvozanati"ni buzadi. Ushbu davrda elektr jarayonlari o'z intensivligini o'zgartiradi, bu esa funksional faollikning pasayishiga olib keladi" [8, p. 157]. Kursantlar neyrota'limning muhim omili hissiyotlar va kognitiv jarayonlar o'rtasidagi bog'liqlik ekanligiga, neyrota'limda asosiy narsa o'quv jarayoniga hissa qo'shadigan his-tuyg'ularni boshqarish qobiliyati ekanligini olimlarning so'zlari orqali anglaydilar. Axborot tizimlari- ma'lumotlarni tezkor qidirishni, uning yangiligi va xilma-xilligini ta'minlaydigan ijobiy his-tuyg'ularni (quvonch, ajablanish) shakllantirishga va kognitiv jarayonlarni yaxshilashga yordam beradi. Axborot texnologiyalari nafaqat intellektual qobiliyatlarni, balki kognitiv faoliyat jarayonida paydo bo'ladigan va u tufayli yuzaga keladigan turli intellektual his-tuyg'ularni ham shakllantiradi. Axborot texnologiyalarini joriy qilish qiziquvchanlikni, ajablanishni, muayyan qoidalarning haqiqatiga ishonchni, muammoni muvaffaqiyatli hal qilishdan zavqlanishni, to'g'ri javobni, to'g'ri tanlangan iborani, ishonchli dalillarni rivojlantiradi. Axborot texnologiyalari ta'lim oluvchilarga emotsional (hissiy) va mustaqil shug'ullanishi uchun katta hissa qo'shadi, taqdim etilgan ma'lumotlarni o'rganishni sifatini oshiradi. Shu bilan birga, kursantlar ba'zida salbiy his-tuyg'ular (ko'ngilsizlik, shubha, tashvishlar) kelajakda ma'lumotlarni intellektual qidiruvga hissa qo'shishini, miyaning intensiv ishlashini ta'minlaydilar .

XULOSA

Kursantlarning mustaqil ta'lim jarayonida neyropedagogika muammolarini o'rganishini tashkil etish neyrota'limdagi an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarni tahlil qilishni, shaxsning antropologik xususiyatlarining individual xususiyatlariga muvofiq diagnostika qilish, o'qitish va tarbiyalashning adekvat usullarini izlashni, shuningdek, jamiyatning hozirgi neyro rivojlanish bosqichidagi muammolariga javob izlashni o'z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Svetkov A. V. Нейропедагогика воспитания / А. V. Svetkov. - М.: «Издание Книг-Ком», 2019. - 144 б.
2. Bextereva N.P. Здоровый и больной мозг человека / Н.П.Бехтерева. - Л.: Наука, 1980. – 208б.
3. Bextereva N. P. Жизнь. Наука о мозге человека. / Н. П. Бехтерева. - Л.: Наука, 1980. -144б.
4. Bekpulatov X.B., Research the dynamics of cadets' cognitive activity in the military educational process (2023) International Scientific Journal "Science and Innovation", 2 (1), pp. 270-273.
5. Bekpulatov X.B., Scientific and theoretical foundations of the use of information technology in improving the quality of education (2023) European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 3 (1), pp. 73-77.
6. Stepanov V.G. Нейропедагогика. Мозг и эффективное развитие детей и взрослых / В.Г. Степанов. - М.: Академический проект, 2020. – 345б.
7. Svetkov A.V. Нейропедагогика для учителей: как обучать по законам работы мозга / А.В. Цветков. - М.: Издательство «Спорт и культура - 2000», 2017. – 128б.
8. Svetkov A. V. Нейропедагогика особого детства / А. В. Цветков. - М.: «Издание Книг-Ком», 2019. - 128 б.
9. Svetkov A. V. Гиперактивный ребёнок. Нейропедагогика саморегуляции / А. В. Цветков. - М.: «Издание Книг-Ком», 2017. -128б.
10. Kastrubin E. M. Ключ к тайнам мозга / Э. М. Каструбин. - М.: Триада, 1995. – 239б.